

Jérôme Ferrari

De preek over de val van Rome

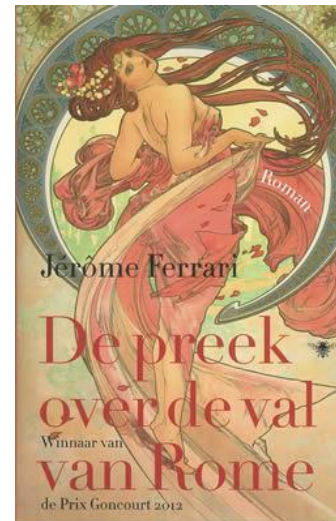
Het begin van Ferrari's boek is bijna bijbels:

Als getuigenis van de oorsprong – als getuigenis van het einde – zou dus deze foto kunnen dienen, die werd genomen in de zomer van 1918 en die Marcel Antonetti zijn hele leven hardnekkig maar vergeefs is blijven bekijken om het raadsel van de afwezigheid te ontwarren. Op de foto poseren zijn vijf broers en zussen met zijn moeder. Om hen heen is alles melkwit, er zijn geen vloer en muren te onderscheiden en het lijkt of ze als spoken in de vreemde mist drijven die hen even later zal opslokken en uitwissen. [...] En elke keer dat zijn blik die van zijn moeder ontmoet, voelt Marcel met onbedwingbare zekerheid dat die voor hem bestemd is en dat ze tot in het voorgeborchte de ogen al zocht van de zoon die nog geboren moest worden en die ze niet kende. Want op deze foto, die werd genomen op een snikhete zomerdag in 1918, op het schoolplein, door een rondtrekkende fotograaf die een wit laken heeft gespannen tussen twee schragen, neemt Marcel in de eerste plaats het schouwspel van zijn eigen afwezigheid waar. Al die mensen die hem weldra zullen omringen met hun zorgen, misschien met hun liefde, zijn aanwezig, maar in werkelijkheid denkt geen van hen aan hem en mist niemand hem.

Zo begint dit boek met een afwezigheid, met een gemis. Genoemde Marcel ervaart niet alleen de foto, maar het hele leven in feite als een leegte. Kort na het maken van de foto zal hijzelf worden verwekt, als oorlogskindje, met een slechte gezondheid maar een ijzeren wil. Hoewel die wil niet opgewassen zal blijken tegen de verwoestende, verroestende grillen van het lot. Marcel verlangt alles van het leven, maar het leven werkt niet mee, wil maar niet op gang komen. Het gedroomde grootse bestaan, bijvoorbeeld een toekomst in Amerika, komt maar niet dichterbij. Marcel kan de eerste twintig jaar nauwelijks over de bergen van zijn geboorteland Corsica naar de zee kijken.

Maar dan komt de grote kans: hoera, het wordt oorlog! Marcel meldt zich, worstelt zich door de dienstkeuring heen, maar is nog niet op het Franse vasteland gearriveerd of maarschalk Pétain besluit tot een wapenstilstand met Hitler. Weg oorlog. Als chauffeur van een officier hoort hij in die jaren nog eenmaal een schot lossen, en daarna, in Noord-Afrika, dreigt er nog even een oorlogszuchtige schermutseling te komen, maar de beloofde Amerikaanse wapens blijven uit, en de aspirant-oorlogsheld blijft tot zijn spijt noodgedwongen een slappe hannes. Giftig van jaloezie kijkt hij naar familieleden die een mooie oorlog beleven. Het bestaan van deze man is in zijn geheel een soort afwezigheid.

Maar zoals in de muziek de rusten vaak het spannendst blijken, kun je over niets toch een heel mooi boek schrijven. Want het hier beschrevene personage vormt grosso modo een van de drie grote lijnen van dit boek, een historische lijn, die de hele twintigste eeuw bestrijkt. Na de Afrikaanse fase, waar het verhaal op *Heart of Darkness* van Conrad lijkt, keert Marcel op zijn oude dag terug naar zijn geboortedorp op Corsica, waar de kleinzoon die per ongeluk is verwekt heeft besloten zijn studie filosofie aan de wilgen te hangen en het dorpscafé te

pachten met het plan dat op te pimpen en tot een succes te maken. Dat lukt, groots en meeslepend, hier wel. Met een vriend neemt hij een aantal sappige serveersters in dienst, een liedjeszanger met een gitaar en een versterker en ze organiseren een originele catering. Het succes komt – maar duurt niet lang; het café gaat na een jaartje kapot aan jaloezie, argwaan, seks en geweld. Dat is de tweede lijn van het boek, de hedendaagse lijn, en daarmee komen we vanzelf bij de derde lijn.

Want de ondergang van het café staat tot op zekere hoogte symbool voor de val van Rome, dat in 410 werd verwoest door Alarik en de Goten. De hele wereld was geschokt, ook al verspreidde het nieuws zich langzamer dan in onze tijd van tv en internet. Het was een soort 11 september avant la lettre. Men voelde zich gestraft door de goden, en in Noord-Afrika besteedde de beroemde kerkvader Augustinus er aandacht aan in zijn preken. Hij stelde daarin: er is geen sprake van ingrijpen van boze goden; alles is onder controle. En elke beschaving komt op en gaat te gronde, maar voor de christen blijft het koninkrijk van de toekomst bestaan. Dat verval is dus geen ernstige zaak, want bloei of geen bloei, in de verte lokt het betere leven. Het leven hier is niets, is maar een gat, een afwezigheid, en later komt het wel goed. Een deel van Augustinus' beroemdste preek vormt het slot van het boek. En daarbij laat de schrijver de kerkvader Augustinus ook als mens opdraven, met heel fraai op zijn oude dag toch nog de twijfel aan zijn eigen troost: misschien is het inderdaad simpelweg botte ellende, dit ondermaanse. Voorwaar geen heel optimistisch boek, maar dat staat literaire kwaliteit niet in de weg. Misschien zelfs integendeel.

Tussen dat bijbelse begin en dat bijbelse eind, waarvan je overigens kunt genieten zonder gelovig te zijn, heeft de schrijver die drie niveaus waarop dit boek speelt zeer inventief dooreengevlochten, ook via allerlei supplotjes en details. Er is onder de romanfiguren een archeologe die de kerk van Augustinus probeert op te graven; de filosofiestudenten verdiepen zich in Augustinus; Marcel reist door Noord-Afrika; en de verschillende generaties ontmoeten elkaar in en rond het café, want opa Marcel sponsort op zijn oude dag zijn kleinzoon.

Wat tilt dit boek uit boven de grote massa van de literaire romans? Ten eerste door de fantastisch lange zinnen, die overigens alleen maar lang lijken. Het zijn geen Proustzinnen die, ieder zal ze kennen, als er aanleiding voor is en vaak ook als die er niet is, dat beslist de schrijver zelf en de reden blijft meestal in het duister gehuld, de geduldige lezer dwingt een heleboel woorden te verstouwen aler hij tot zijn opluchting merkt dat de schrijver, hakend naar zijn middagdutje, te lang en leste heeft besloten dan toch maar een, zij het geforceerd, en hopelijk geslaagd eind te maken aan het begonnen grammaticaal kloppende geheel van zijn zin, een constructie als een kathedraal, door de persoonsvorm, altijd het beste paard van stal, van stal te halen, waarbij 's schrijvers poging de honderd te halen, en dan de tweehonderd, woorden welteverstaan, om daarna via een serie bijzinnen met bij voorkeur hilarische Homerische vergelijkingen scherend langs allerlei half relevante ravijnen alsnog een aantal onverwachte zijpaden in te slaan, enfin, het moet dan maar, terug te komen bij de hoofdweg en daar met een zucht van verlichting de volutenrijke bolus laat eindigen in een langverwachte, naar de hemelen hongerende punt. De zinnen in Ferrari's boek zijn lang, maar ze lijken meer op de zinnen van een verteller aan het kampvuur, iemand die verheven is boven het en toen en toen en toen, maar anderzijds wel steeds nieuwe hoofdzinnetjes inlast, de lezer verliest de draad niet, en als het tijd lijkt voor de punt, dan komt die ook, hoewel er vaak op het laatste moment als bij toverslag een komma onder wordt geschoven, en na dat halfslachtige duo gaat het paard er weer vandoor, tijd voor de volgende ontwikkeling. Zeer leesbaar dus.

Alle gekheid op een stok, voor Ferrari's prachtige beelden, rijke verhalen, fabuleuze opbouw, peilloze diepzinnigheid en schitterende taal heeft dit boek niet voor niets in Frankrijk anderhalf jaar geleden de Prix Goncourt gekregen.

Verder is het misschien aardig om één krent uit de vertaalpap te halen. De titel doet vrij oncommercieel aan. De uitgever vroeg destijds om suggesties voor een alternatieve titel. Die liggen niet voor het oprapen. We suggereerden: *De wereld een café; Een nieuwe val van Rome; Elf september 410*. Maar desgevraagd meldde de schrijver ons streven te billijken maar dat wat hem betreft de titel er was voor het boek, oftewel wat hem betreft mocht het oncommercieel blijven. *Ite missa est*.

Jan Pieter van der Sterre

Vertalersgeluktournee, april-mei 2014